

De bewogen geschiedenis van een straat: de Barlheze

Ria Gresnigt

Veel inwoners van Zutphen kennen wel een verhaal over de Barlheze. Het zou een gezellige volksbuurt met veel winkels en nogal wat kroegen geweest zijn, waar tijdens Koninginnedagfeesten vrolijk gehost werd. Maar is deze straat altijd wel zo gezellig geweest en zijn er altijd winkels en kroegen geweest? We bladeren in het kort door de geschiedenis van de Barlheze.

PIONIERS

Voor het allereerste begin moeten we zo'n achthonderd jaar teruggaan in de tijd. Direct langs de Barlheze stroomt de IJssel, die dan

van waar nu de Waterstraat is in noordelijke richting loopt. Het watervolume dat door de IJssel stroomt neemt in die tijd sterk toe omdat er door stormvloeden een open verbin-

ding met de Noordzee ontstaat. Water uit de Rijn kan nu gemakkelijker via de IJssel naar de Noordzee stromen en de rivier is daardoor een aantrekkelijke handelsroute geworden van steden uit het Rijnland naar steden aan de kusten van de Noord- en Oostzee.

Waarschijnlijk is er bij de Barlheze een lage kade, waar schepen gelost en geladen worden en waar ook scheepswerfjes zijn. De schepen zijn in die tijd nog zo klein dat ze gemakkelijk met de hand op de oever getrokken kunnen worden. Langs de oever zullen de schippers en kooplieden gewoond hebben, die in deze kleine schepen hun lange, gevaarlijke reizen ondernamen. Hun huizen zijn gemaakt van hout en aangestroken met leem. Erg comfortabel kan het wonen dicht bij de IJssel niet geweest zijn omdat de IJssel geregeld buiten haar oevers trad.

RIJKE KOOPLIEDEN EN REGENTEN

Tweehonderd jaar later, rond 1400, is de Barlheze een deftige straat geworden. Er wonen rijke Hanzekooplieden en invloedrijke leenmannen. Die leenmannen verblijven alleen in de winter in de stad. In de zomer wonen ze op hun leengoed, dat ze te leen gekregen hebben van een invloedrijk heer, zoals de hertog van Gelre of de bisschop van Utrecht. In ruil voor hun leen helpen de leenmannen hun heer bij de verdediging van zijn grondgebied. De leenman moet daarvoor een wapenrusting in zijn bezit hebben: een harnas, zwaard, kruit, paard en haakbussen (soort geweren) en hij moet over een paard beschikken.

Deze welgestelden hebben geen last meer van natte voeten. Men heeft de IJssel meer naar het westen verlegd, de straat is opgehoogd en er is een stadsmuur gebouwd tussen de straat en de IJssel.

AMBACHTSLIEDEN EN MIDDENSTANDERS

Rond 1600 zijn de meeste rijke lieden weggetrokken uit de straat. Het is de afgelopen

zestig jaren een barre tijd geweest in Zutphen: uitbraken van de pest, hongersnoden door mislukte oogsten en oorlogen maken het leven van de Zutphenaren tot een hel. Wie kon vertrok. Na al deze plagen is Zutphen dan ook zeer gul met het toekennen van het burgerschap aan vreemdelingen. Men weet veel ambachtslieden en middenstanders aan te trekken. De Barlheze wordt nu dan ook bevolkt door kramers en ambachtslieden: een kuiper, een veerman, een wever, een touwslager en een weidemeester. Vooral in de zeventiende eeuw zijn deze lieden soms zeer welgesteld.

MINDERBEDEELDEN

De landbouwcrisis aan het eind van de negentiende eeuw brengt veel werkloze boeren naar Zutphen. Dit leidt tot grote overbevolking in de stad. In de Barlheze is dit duidelijk te merken. Tuinen en achterplaatsen worden volgebouwd met huisjes voor de minderbedeelden, die soms slechts uit één kamer bestaan. Zo ontstaat er op de binnenterreinen een warnet van sloppen, stegen en gangen van nog geen meter breed. De woningen zijn ook vaak in slechte conditie, zoals blijkt uit het volgende bericht in de *Zutphense Courant* van 31 oktober 1878:

Door de vereniging tot vernietiging van onbruikbare en ongezonde woningen alhier is aangekocht en zal per 1 november aanvaard en uitgebroken worden een perceel in de Barlheze, naast het pakhuis van de heer Revelman, door acht huisgezinnen bewoond. We hebben dit perceel bezocht en zouden wenschen dat alle ingezetenen zich de moeite wilden geven zulks ook te doen, om te zien, op welke wijze eenige van hunnen medeburgers gehuisvest zijn, te meer zouden we dit nuttig oordeelen omdat ieder dan de overtuiging zou krijgen, dat met het aanbouwen van arbeiderswoningen niet mag

worden gezuimd en naar vermogen zou willen meewerken, om een zoo groot kwaad te helpen opruimen.

De Barlheze krijgt een slechte naam. Tot twee keer toe verzoeken de bewoners van de Barlheze aan de gemeenteraad om de naam van de straat te veranderen. In 1883 stelt men 'Berkelstraat' voor en in 1897 wil men de naam veranderen in 'Wilhelminastraat'. De gemeenteraad honoreert deze verzoeken niet, omdat de straatnaam Barlheze al eeuwenlang in gebruik is. Rond 1900 heerst er armoede in de Barlheze. Veel mensen zoeken bijverdiensten om

het karige loon aan te vullen. Men heeft een nerinkje in zand, zeep en soda, er zijn winkeltjes in water en vuur, men verkoopt mispels, gepofte peren of zelf gevangen paling, vrouwen breien kousen en stoppen sokken, mannen lappen broeken.

Ondanks de armoede wordt Koninginnedag er uitbundig gevierd. De bewoners van de straat steken veel tijd en energie in het versieren van de straat met lampions, groen en bloemen, en tot diep in de nacht wordt er gehost. De halve stad komt er op af.

In deze tijd komen ook veel joodse gezinnen in de Barlheze wonen, zoals de families Weyel, Meijer, Van Gelder en Israëls.

Markt op het Broederenkerkplein, ca. 1900

MIDDENSTANDERS

In de jaren na 1910 gaat het beter met de Barlhezebewoners. De middenstand en de cafés breiden zich uit. De straat wordt de gezellige straat zoals sommigen zich nog herinneren. Toch worden ook hier de gevolgen van de Crisis van de jaren dertig merkbaar. Veel mensen hebben moeite om de eindjes aan elkaar te knopen. Het patroon van rond 1900 herhaalt zich met veel kleine nering.

De Tweede Wereldoorlog heeft grote gevolgen voor de Barlheze. In 1942 en in 1943 worden veel joden opgepakt en weggevoerd naar concentratiekampen. In 1944 komen veel Barlhezenaren om bij een bombardement van de Geallieerden. Velen moeten uit hun huizen vanwege schade. Na de oorlog probeert men de draad weer op te pakken.

Na 1950 zien we de middenstand langzaam verdwijnen uit de straat. De Barlheze wordt een straat waarin voornamelijk gewoond wordt.

CONCLUSIE

De Barlheze heeft een bewogen geschiedenis achter de rug. Er is inderdaad een tijd geweest dat het een 'gezellige' volksbuurt was, zoals verteld wordt. Er is echter veel meer gebeurd in en om deze straat in de loop der jaren. Meer hierover kunt u lezen in een in november te publiceren boek, dat is samengesteld door de werkgroep Barlheze, bestaande uit Dick Eikelboom, Ria Gresnigt, Theo Hebing, Melia Kooij-van der Leur en Rini Ravensberger. Deze werkgroep is al geruime tijd bezig met onderzoek naar de wijk Barlheze, gelegen tussen de Groenmarkt, de Rozengracht, de Turfstraat en de IJsselkade.

N.B. De werkgroep houdt zich warm aanbevelen voor foto's van het Barlhezekwartier. U kunt daarvoor komen naar onze kraam in het stadhuis tijdens Zutphen op Zondag 15 april. Daar zal ook wat we nu al in onze fotocollectie hebben te zien zijn. Natuurlijk kunt u ook contact opnemen met een van de leden van de werkgroep, of met het Stads- en Streekarchief Zutphen.

Het Broederenkerkplein in 2007